

Als het gaat over formatief, gaat het vaak ook over de hoeveelheid toetsen: meer formatief toetsen en minder summatief toetsen. Een goede intentie, maar het creëert een splitsing in 'soorten' toetsen en gaat voorbij aan iets fundamenteels: toetsing als onderdeel van didactiek. In dit artikel meer over de drie functies van toetsing.

Beslissen en beoordelen

In het onderwijs toetsen we doorgaans best veel: [een snelle quiz](#), een diagnostische toets, een oefenpresentatie, een kleine schriftelijke overhoring, een proefwerk, een tentamen enzovoort. De uitkomsten (data) van deze toetsen geven jou en je leerlingen inzicht in waar zij staan ten opzicht van de leerdoelen (of leeruitkomsten).

Op basis van die data kun je twee soorten beslissingen nemen (Donarski & Benett, 2020): je kunt beslissen dat bepaalde leerstof nog extra aandacht behoeft (formatief) of je kunt beslissen dat het leerproces ten einde is en stelt een eindbeoordeling vast (summatief).

Formatief en summatief zijn eigenschappen van de beslissing, niet van de toets.

Er bestaat dan ook niet zoiets als een 'formatieve toets' of een 'summatieve toets': het is een eigenschap van de beslissing. Als docent wil je door middel van leeractiviteiten doorlopend bezig zijn met [formatief handelen](#) (formatieve beslissingen nemen) en zo uiteindelijk stap voor stap toewerken naar een valide, summatief beslismoment. Je wilt met andere woorden dat *de summatieve beslissing geen verrassing is*. Anders gesteld: in hoeverre hebben jij en je leerlingen zicht op waar ze staan als de eindtoets nu afgenomen zou worden?

Met een summatieve beslissing wil je vaststellen wat in het [langetermijngeheugen](#) van de leerlingen zit: zorg er dus voor dat de lessen goed aansluiten bij de toetsen en zo de doelen: zorg voor [constructieve afstemming](#).

In hoeverre hebben jij en je leerlingen zicht op waar leerlingen staan als het summatieve beslismoment er niet zou zijn?

Zie toetsen als onderdeel van didactiek, hoe klein de toets ook is.

De drie functies van toetsen

Het nemen van een goede beslissing (de *beslisfunctie*) is één van de drie functies van toetsing. Ze werden geformuleerd door het [lectoraat van eigentijds beoordelen en beslissen](#) van Tamara van Schilt-mol. De twee andere functies zijn de *leerfunctie* en *evaluatiefunctie*.

Beslisfunctie

Toetsen helpt jou als docent om zorgvuldig te beslissen wat de volgende stap in het leerproces is. Dit kan ook een beoordeling zijn.

Leerfunctie

Toetsen helpen leerlingen en studenten om actief te herhalen en bieden hen inzicht in waar zij staan ten opzichte van het doel.

Evaluatiefunctie

Toetsen helpen om jou als docent je eigen handelen te verbeteren en met collega's het onderwijs te (her)ontwerpen waar wenselijk.

Toetsen hebben een leerfunctie doordat ze kunnen zorgen voor krachtige herhaling ([retrieval practice](#), [spaced practice](#) en [interleaved practice](#)) en leerlingen door feedback inzicht bieden in waar zij staan ten opzichte van het einddoel. Zo zorgen toetsen ervoor dat informatie beter kan beklijven in het langetermijngeheugen. Ook kan het [leerlingen sturen en motiveren](#) om datgene te leren waar zij behoefte aan hebben. Dit laatste vraagt om ruimte voor feedback en herhaling:. Daarom is het aan te raden het aantal te veel summatieve beslismomenten te beperken: een richtlijn is drie per schoolvak per jaar (Donarski & Benett, 2020).

Toetsen hebben een evaluatiefunctie. Ze bieden jou als docent inzicht in waar leerlingen staan. Daarmee kun je bepalen in hoeverre jouw plan voor het leren ([curriculumontwerp](#)) voldoende krachtig, gefocust en samenhangend is dat het leerlingen helpt om de kennis, vaardigheden en attitudes eigen te maken. Zo kan de data uit toetsen jou en je collega's helpen om tussentijds je didactiek aan te passen of leerstof te herhalen. Zo kan de data uit toetsen helpen om waar wenselijk [de lessen of toetsen te \(her\)ontwerpen](#).

Formatief handelen: een nieuwe kijk op toetsing

Op veel scholen en opleidingen worden boeken gelezen, video's gekeken, gesprekken gevoerd en trainingen gevolgd over formatief handelen. Vaak gaat het daarbij over [werken met leerdoelen](#) en [werkvormen voor formatief handelen](#). Daaronder ligt echter een belangrijk fundament: de bril waardoor jij en je collega's samen kijken naar toetsing.

Ga met collega's de dialoog aan over toetsing als onderdeel van didactiek en zet stap voor stap samen dezelfde bril op. Werk aan een collectieve visie op leren en werk vanuit daar toe naar het ontwerpen van krachtig onderwijs met betekenisvolle toetsing.

Een mooie start kan zijn om dit artikel met elkaar te bespreken. Door welke bril kijk jij? Door welke bril kijken we als team? En als je door die bril naar je curriculum kijkt, in welke lessen of in welke leeractiviteiten herkennen jullie nu die functies? Waar zou je meer aandacht aan willen besteden? etc.

Bekijk ook eens dit artikel met [7 tips voor een studiedag](#), dit artikel met [3 tips om van elkaar te leren](#) of deze reeks artikelen met [tips voor innovatieprocessen](#).

Meer lezen

Meer lezen over een andere kijk op toetsing?

- In ons boek [Curriculum in een notendop](#) gaan we stap voor stap in op hoe je als team de toetsing een krachtig onderdeel kunt laten zijn van het onderwijs.
- In het boek '[Assessment](#)' van ResearchED wordt er beknopt stilgestaan bij wat toetsing is en welke rol het binnen het onderwijs kan vervullen (Engelstalig)
- Op de [website](#) van de lectoraat Eigentijds beoordelen en beslissen is meer informatie te vinden over de de drie functies van toetsing en andere relevante onderwerpen, zoals het toetsweb en handige downloads.